

УДК 336.71

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Хуторна Мирослава Емілівна,

докторант ДВНЗ «Університет банківської справи»,
e-mail: lmiroslava7@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано принципи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ; виділено специфічні (завчасної обачності; адаптивності; збалансованої прибутковості; суспільної відповідальності; економічної відповідальності) та загальні принципи (наукової обґрунтованості; комплексності; безперервності; довіри; ефективності).

Аннотация. В статье обоснованы принципы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений; выделено специфические (заблаговременной осмотрительности; адаптивности; сбалансированной прибыльности; общественной ответственности; экономической ответственности) и общие принципы (научной обоснованности; комплексности; непрерывности; доверия; эффективности).

Ключові слова: фінансова стабільність кредитних установ; принципи процесу забезпечення фінансової стабільності кредитних установ.

Ключевые слова: финансовая стабильность кредитных учреждений; принципы процесса обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений.

Постановка проблеми. В умовах кардинальної зміни парадигми забезпечення стабільності фінансової системи, а саме, усвідомлення необхідності використання системного підходу для уможливлення досягнення та довгострокового утримання цільового рівня стабільності фінансової системи як на національному, так і міжнародному рівнях, важливим є також приділення уваги методології забезпечення фінансової стабільності на мікрорівні, зокрема кредитних установ. Одним з фундаментальних аспектів концептуалізації процесу забезпечення фінансової стабільності кредитних установ є обґрунтування принципів його організації. У тлумачник словниках термін «принцип» визначається як «науковий чи моральний початок, підстава, правило, основа, від якої не відступають» [1, с. 431]. Принципи, відображаючи суттєві характеристики об'єкта пізнання, є основою побудови наукової теорії, визначають методи і методики пізнавального процесу, характеризують способи використання законів і закономірностей відповідно до визначення мети. Також, на основі перевірки відповідності принципам здійснюється оцінювання ступеня істинності отриманої інформації, а на рівні практичних дій – оцінка рівня їх ефективності та результативності. Обґрунтування принципів – це початковий етап систематизації знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової стабільності, насамперед, вивчається з позицій макrorівня (у першу чергу, з позиції центрального банку) і, відповідно, недостатньо уваги приділяється обґрунтуванню методології забезпечення фінансової стабільності окремих фінансово-кредитних установ, зокрема, кредитних установ. Проблематиці останнього присвячені праці О. Беди (O. Beda) [2], Х. Вівеса (Xavier Vives) [3], Ж. В. Гарбар [4], Л. А. Ключко [5], Є. М. Кондрат [6], І. О. Лютого [7], А. В. Фалюти [8], І. Химич [9]. Поряд з цим, питання забезпечення фінансової стабільності кредитних установ (насамперед, банків) розглядається переважно з позиції внутрішнього фінансового менеджменту, що, на нашу думку, є лише одним з необхідних, однак не вичерпних передумов формування довгострокової фінансової стабільності установи. Вважаємо, що до даного питання необхідно підходити з позиції системного підходу, тобто говорити про формування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ.

Метою статті є обґрунтування принципів забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, що дозволить у подальшому обґрунтувати компоненти системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, вибір методів, інструментів та зміст механізму її ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу. Однією з найгрунтовніших праць, присвячених питанням фінансової стабільності, є дослідження Г. Дж. Шиназі. Так, у праці «Визначення фінансової стабільності» науковець виділив п'ять принципів, які повинні бути покладені в основу визначення даного поняття, а отже, враховані і в процесі побудови системи її забезпечення, а саме:

1) фінансова стабільність стосується всіх елементів фінансової системи (інфраструктури, установ та ринків);

2) фінансова система не тільки ефективно виконує функції розподілу ресурсів і ризиків, мобілізації заощаджень і накопичення багатства, але й забезпечує безперебійну роботу платіжної системи;

3) фінансова стабільність – це не лише фактична відсутність фінансових криз, але й здатність фінансової системи вчасно обмежувати, стримувати та управляти існуючими дисбалансами, перш ніж вони завдадуть шкоди економічним процесам;

4) фінансова стабільність повинна розглядатися в першу чергу з позиції її впливу на реальний сектор економіки. Якщо порушення у функціонуванні фінансових ринків або установ не становлять загрози для реального сектору економіки, то вони не повинні розцінюватися як загрози для фінансової стабільності;

5) фінансова система повинна розглядатися з позицій часового простору (континууму) [10, с. 6-7].

Перефразовуючи дані принципи в аспекті фінансової стабільності кредитних установ, сформулюємо наступне:

1) чинники фінансової стабільності кредитних установ виходять за межі виключно фінансово-економічного аспекту їх діяльності (обґрунтовано у праці [11]);

2) фінансово стабільна кредитна установа є здатною до безперебійного та ефективного посередництва як в кредитуванні (як в аспекті акумулювання, так і розміщення фінансових ресурсів), так і в розрахунках;

3) фінансова стабільність кредитної установи – це не лише недопущення можливості її банкрутства, а насамперед, забезпечення належного покриття фактичних і потенційних негативних наслідків внутрішніх дисбалансів та запобігання їх перекладання на реальну економіку, а також утримання довгострокової резистентності установи до негативних змін зовнішнього середовища;

4) фінансова стабільність – це континуум станів кредитної установи, перебуваючи в яких вона зберігає свою здатність до безперебійного ефективного функціонування.

Стосовно четвертого принципу, сформульованого Г. Дж. Шиназі («фінансова стабільність повинна розглядатися в першу чергу з позиції її впливу на реальний сектор економіки»), то він не може бути екстрапольований на мікрорівень, оскільки інакше даний термін має стосуватися виключно системно важливих установ, що невірно.

Н. Г. Вовченко, Ю. С. Євлахова, досліджуючи питання формування інституціональної складової системи забезпечення фінансової стабільності, виділяють такі фундаментальні принципи: раціонального використання ресурсів; ефективного управління; здорової конкуренції; довіри громадськості; чітко діючої правової і судової системи; належної практики корпоративного управління; розвиненої системи виплат і розрахунків; чинного кодексу ділової етики [12, с. 5].

Я. В. Белінська та В. П. Биховченко зауважують, що для ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової стабільності він має базуватися на таких принципах: ефективності (забезпечувати найефективніше розміщення фінансових ресурсів); тривалості та передбачуваності (фінансова стабільність має підтримуватися протягом середньо- та довгострокових періодів); адекватності (форми й методи розміщення фінансових ресурсів мають відповідати різноманіттю потреб у них економічних агентів); транспарентності (дії органів державного управління мають бути якомога прозорішими); координованості (заходи механізму забезпечення фінансової стабільності мають узгоджуватися з цілями та заходами інших політик); підзвітності (центральный банк має відповідати за ефективність і результативність заходів щодо забезпечення фінансової стабільності) [13].

Заслугує на увагу підхід Н. О. Шпака, М. І. Романишина, які, в аспекті формування стратегії забезпечення економічної стабільності підприємства, акцентують увагу на таких принципах її формування: адаптивності та мобільності; стратегічності та цілеспрямованості; ієрархічності; системності; раціональності та економічного ефекту; комплексності та взаємоузгодженості управління; економічного зростання та рівноваги; фінансової стійкості; конкурентостійкості; партисипативності

та соціальної орієнтованості; каузальності; збалансованості; інноваційності та розвитку [14]. Ми розділяємо думку науковців, що питання забезпечення стабільності будь-якої установи належить до її стратегічних орієнтирів та має бути виділено в окремий напрям менеджменту, що реалізується на умовах тісної взаємоузгодженості з іншими, зокрема поточними, організаційно-управлінськими процесами. Поряд з цим непоодинокими випадками є зведення процесу забезпечення фінансової стабільності кредитних установ виключно до питань забезпечення фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, надійності та прибутковості. На наш погляд, невірно в умовах зміни парадигми побудови системи забезпечення фінансової стабільності фінансової системи залишати незмінною методологію її забезпечення на рівні окремих фінансово-кредитних інституцій. Вважаємо, що підхід до забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, який базується на виключному врахуванні та задоволенні інтересів найближчих зацікавлених учасників відносин; управлінні індивідуальними ризиками з позиції забезпечення стійкості до внутрішніх та зовнішніх шоків у конкретний момент часу, на нашу думку, недосконалий та нездатний гарантувати довгострокових перспектив до ефективного функціонування установи. Зокрема, поточна фінансова стійкість кредитної установи дозволяє їй ефективно виконувати функціональне призначення та протистояти зовнішнім і внутрішнім шокам у поточний момент часу. Однак, при цьому її фінансовий стан може не характеризуватися належним рівнем потенціалу для забезпечення стійкості до майбутніх негативних впливів. За даних умов кредитна установа є фінансово стійкою, однак рівень її фінансової стабільності є пограничним, тобто, за незмінності якісних та кількісних параметрів фінансового стану установи та одночасної реалізації загроз, кредитна установа ймовірно зазнає фінансової дестабілізації. При цьому, клієнт розглядається як засіб досягнення основної мети кредитної установи, а не його основною передумовою. У даному контексті ми погоджуємося з думкою О. І. Лаврушина, що саме винесення кредитними установами на перше місце не інтересів господарства, а власних, пов'язаних з отриманням прибутку, стало головною причиною неефективності їх сучасного розвитку [15, с. 13]. Слушним є зауваження І. Б. Івасіва, що «сучасний менеджмент знаходиться в процесі відходу від

моделі акціонерів, яка проголошує максимізацію прибутковості акціонерів головною метою управління, саме до утвердження необхідності врахування інтересів усіх суспільних груп, з якими банк взаємодіє чи стикається в процесі своєї діяльності» [16, с. 372]. Також, розділяємо думку Г. Брауна (Gordon Brown), що ключем до фінансової стабільності є соціальний і економічний контракт між фінансовими інститутами і суспільством, що базується на довірі та справедливому розподілі ризиків і прибутків [17, с. 363]. На наше переконання, на рівні окремої кредитної установи це може бути досягнуто шляхом реалізації процесу забезпечення її фінансової стабільності з дотриманням таких специфічних принципів, які насамперед, враховують змістоформуючі ознаки поняття фінансової стабільності:

- принципу завчасної обачності, який полягає в попередженні установою негативних наслідків (насамперед, неочікуваних фінансових втрат) потенційної зміни кон'юнктури ринку шляхом формування резервних фондів заздалегідь, з урахуванням динаміки діяльності та рівня системної важливості кредитної установи. Зміст даного принципу спирається на наше переконання, що контрциклічне регулювання, хоч і не є повною гарантією щодо уникнення дестабілізації фінансових установ, однак, стримує їх від надмірного нарощування ризикових активів в умовах економічного піднесення. При цьому вважаємо, що завчасно обачлива поведінка кредитних установ має бути не стільки результатом впровадження регулятором контрциклічного регулювання, скільки корпоративним стандартом їх бізнесу, що має високу соціально-економічну значимість;

- принципу адаптивності, який передбачає необхідність здійснення систематичного моніторингу та оцінки ймовірності реалізації загроз фінансової стабільності кредитної установи та прогнозування їх наслідків з метою своєчасного коригування елементів внутрішнього адаптаційного механізму, а саме конкретизації об'єктів, інструментів та методів впливу;

- принципу збалансованої прибутковості, тобто орієнтації на оптимальний рівень рентабельності діяльності, достатній для підтримки належного рівня доходу для власників за умови убезпечення кредитної установи та контрагентів (клієнтів, партнерів, платників податків) від надмірного накопичення ризиків;

- принципу суспільної відповідальності, тобто забезпечення відповідальності

менеджменту установи за повне, послідовне та всебічне врахування і виконання норм та вимог чинного законодавства та етичних правил ведення бізнесу;

- принципу економічної відповідальності, який полягає у створенні збалансованих і довгострокових ділових відносин з клієнтами, гармонізації інтересів кредитної установи та суспільства, спираючись на економічну ефективність та соціальну справедливість;

- принципу надлишковості. На нашу думку, формування запасу міцності для забезпечення фінансової стабільності кредитних установ передбачає вищі стандарти, ніж це передбачено чинним законодавством. Законодавча база є втіленням мінімальних норм та вимог, виконання яких дозволяє кількісно збалансувати наслідки загроз та віддачу інструментів їх подолання для забезпечення нормального функціонування кредитної установи. З метою уможливлення стійкого довгострокового розвитку установи необхідно забезпечити кількісну та якісну надлишковість інструментів забезпечення фінансової стабільності кредитної установи по відношенню до реальних та потенційних загроз.

Поряд з вищезазначеними принципами доречно виділити загальні принципи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, які визначають методологічні засади досліджуваного процесу, а також організаційно-функціональні аспекти. До даних принципів відносимо:

- принцип наукової обґрунтованості, який передбачає, що забезпечення фінансової стабільності кредитних установ має базуватися на чіткій теоретико-методологічній основі. Рівень фінансової стабільності кредитної установи є відображенням результативності як функціонування системи управління установою, так і дій відповідних державних інституцій, тому лише ті управлінські рішення, які реалізуються з використанням науково обґрунтованих методик здатні максимізувати позитивний ефект їх взаємодії в аспекті забезпечення та утримання бажаного рівня фінансової стабільності кредитної установи;

- принцип комплексності. Ефективність та результативність забезпечення фінансової стабільності кредитних установ залежить від якості врахування взаємовпливів, взаємодоповнень та синергетичних ефектів взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників,

що й обумовлює необхідність використання комплексного підходу. Останнє дозволяє тривало утримувати цільовий рівень фінансової стабільності кредитної установи в умовах динамічного та невизначеного середовища;

- принцип безперервності – забезпечення фінансової стабільності кредитної установи має бути перманентним процесом. Як результат, реалізація даного принципу потребує імплементації мети забезпечення фінансової стабільності до стратегічних орієнтирів кредитної установи, розробки системи упереджувальних заходів фінансовій дестабілізації установи, яка передбачає як систематичну індикативну діагностику реального та потенційного рівня фінансової стабільності під дією дестабілізуючих чинників, так і управлінські заходи щодо її утримання;

- принцип довіри, суть якого розкривається в необхідності формування та підтримання на належному рівні довіри суспільства до кредитних установ. Даний принцип, у свою чергу, забезпечується на основі дотримання принципів суспільної та економічної відповідальності, а також забезпеченні прозорості діяльності всіх суб'єктів даного процесу;

- принцип ефективності, який є похідним від принципу збалансованої прибутковості та передбачає утримання оптимальних співвідношень між результатами та витратами на утримання фінансової стабільності кредитної установи у часі. Насамперед мова йде про втрату можливостей щодо максимізації прибутку у короткострокових періодах.

Висновки. Отже, вважаємо за доцільне виділити загальні та специфічні принципи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. Також, на нашу думку, їх доречно класифікувати на такі групи: принципи методологічного характеру (наукової обґрунтованості; комплексності); принципи організаційно-функціонального характеру (безперервності; адаптивності; збалансованої прибутковості; суспільної відповідальності; економічної відповідальності; довіри; ефективності), а також принципи, які визначають якість методичних засад забезпечення фінансової стабільності установи (завчасної обачності; надлишковості). Подальші наукові дослідження будуть присвячені питанням формування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ.

Список використаних джерел.

1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. 3. – М. : Русский язык, 1980. – 555 с.
2. Beda O. Problems of financial stability of commercial banks in the republic of Moldova / O. Beda, N. Mateoc-Sîrb, N. Mocanu, S. Dragutsa // Theoretical and scientific journal. – 2015. - №4. – P. 49-54.
3. Vives X. Competition and Stability in Banking / Vives X. — Barcelona : IESE Business School University of Navarra, 2010. – 58 p.
4. Гарбар Ж.В. Чинники впливу на фінансову стабільність комерційних банків [Електронний ресурс] / Ж. В. Гарбар, Л. М. Галагіна – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=56106>.
5. Ключко Л. А. Забезпечення фінансової стабільності банків в умовах фінансової кризи / Л. А. Ключко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10(100) . – С. 97-106.
6. Кондрат Е. Н. Обеспечение финансовой стабильности банковской сферы в условиях кризиса [Електронний ресурс] / Е. Н. Кондрат // Вестник МГИМО Университета. – 2010. – №6. – С. 194-201.- Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/obespechenie-finansovoy-stabilnosti-bankovskoy-sfery-v-usloviyah-krizisa>.
7. Лютий І. О. Фінансова стабільність як основа розвитку банківських послуг / І. О. Лютий, О. М. Юрчук // Вісник Національного банку України. - 2005. - № 4. - С. 39-43.
8. Фалюта А. В. Управління фінансовою стабільністю банків в економіці України / А. В. Фалюта. – Автореф. дис. ... к.е.н. - 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. – 24 с.
9. Химич І. Корпоративна культура – чинник фінансової стабільності підприємств у сучасних економічних умовах / І. Химич // Галицький економічний вісник. – 2012. – №4(37). – С.147-156.
10. Schinasi G. Defining Financial Stability / Garry J. Schinasi // IMF Working Paper. - WP/04/187 . – 2004. – 19 p. – Available at : <https://pdfs.semanticscholar.org/ef31/bd3236697c658746235e96ab920488ad5a3a.pdf>
11. Хуторна М. Е. Концептуалізація процесу забезпечення фінансової стабільності кредитних установ / М. Е. Хуторна // Вісник Університету банківської справи. - 2017. – №1(28).
12. Вовченко Н. Г. Формирование институциональной платформы глобальной финансовой стабильности / Н. Г. Вовченко, Ю.С. Евлахова // Финансовые исследования. - 2010. – №1. – С. 3-10.
13. Белінська Я. В. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку / Я. В. Белінська, В. П. Биховченко // Стратегічні пріоритети. – 2012. - №1 (22). – С. 72-84.
14. Шпак Н. О. Стратегія забезпечення економічної стабільності підприємства та принципи її формування / Н. О. Шпак, М. І. Романишин // Економіка та держава. - 2010. - № 10. - С. 48-51.
15. Лаврушин О. И. Банки в современной экономике: необходимость перемен / О. И. Лаврушин // Банковское дело. – 2013. – № 4. – С. 6-13.
16. Івасів І. Б. Ділова етика в банківському бізнесі / І. Б. Івасів // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. – Київ : КНЕУ, 2006. – Вип.16. – С. 365–373.
17. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. / О. І. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2014. – Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. – 715 с.